

## 22 Fiacha Ró-íocaíochtaí Leasa

- 22.1** Déanann an Roinn Coimirce Sóisialaí (an Roinn) íocaíochtaí leasa le thart ar 1.4 milliún duine gach seachtain. Is ionann buiséad foriomlán na Roinne do 2012 agus thart ar €21 billiún.
- 22.2** D'fhéadfadh cásanna íocaíochtaí leasa is mó ná a bhfuiltear ina dteideal a theacht chun solais i gcás go gcuireann an t-éilitheoir eolas nua ar fáil dá dheoin féin nó de thoradh ar bheartaíocht rialála de chuid na Roinne. Nuair a thugtar ró-íocaíocht faoi deara, cuirtear deireadh leis an íocaíocht nó laghdaítear méid na híocaíochta go dtí an leibhéal ceart. D'fhéadfaí go ndéanfaí fiach ró-íocaíochta infheidhmithe le dlí a thaifeadadh.
- 22.3** D'aithin Tionscnamh Calaoise na Roinne 2011-2013, a foilsíodh i Meán Fómhair 2011, go bhfuil tábhacht ag baint le córas bactha éifeachtach. D'aithin sé má mheastar gur mionphíonós nó smachtbhanna a bheadh ann do dhéanamh calaoise i gcomórtas leis an ngnóchan ionchasach, nach ndéanfaí gníomhaíocht chalaoiseach a mhímhisniú agus is é is dóigh go leanfaí di. Thug an Tionscnamh Calaoise ar aird go bhfuil aisghabháil fiach éifeachtach ina cuid lárnach den chóras bactha mar go gcruthaíonn sé timpeallacht ina bhfuil daoine a fuair ró-íocaíochtaí feasach ar a bhfreagrachtaí aisíochta agus fios acu go nglacfaí an Roinn na céimeanna cuí chun an fiach a fháil ar ais.
- 22.4** Scrúdaíonn an chaibidl seo éifeachtúlacht na Roinne chun fiacha ró-íocaíochtaí a thaifeadadh go beacht, suimeanna dlite a aisghabháil agus cásanna a ionchúiseamh ina bhfuil fianaise go ndearnadh calaois shuntasach. Scrúdaíodh freisin an t-eolas bainistíochta a bhí ar fáil chun cur ar chumas na Roinne measúnú a dhéanamh ar éifeachtúlacht a hiarrachtaí chun ró-íocaíochtaí a aisghabháil.
- 22.5** Bhí an obair iniúchta allamuigh comhdhéanta d'athbhreithniú ar bheartais na Roinne maidir le taifeadadh, aisghabháil, cealú agus díscríobh fiach ró-íocaíochta. Tugadh cuairt ar dhá oifig áitiúla – Cluain Meala agus Bóthar na hUaimhe (Baile Átha Cliath) – agus tugadh cuairt ar an Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochtaí chun feidhmiú beartais bainistithe fiach na Roinne a scrúdú. Chomh maith leis seo scrúdaíodh líon na gcásanna ró-íocaíochtaí a raibh ionchúisimh de thoradh orthu agus ar baineadh amach iontu.

## Fiacha Ró-íocaíochta Gan Íoc

- 22.6** Tháinig méadú seasta ar luach ró-íocaíochtaí leasa a taifeadadh ó 2007 (féach Fíor 22.1). Tháinig méadú freisin ar aisghabháil fiach ach, ar bhonn bliantúil, sáraíonn luach ró-íocaíochtaí nua an méid a ndéantar a aisghabháil. Dá thoradh mhéadaigh stoc iomlán na bhfiach ró-íocaíochta dlite don aisghabháil ó €232 milliún ag deireadh 2007 go €343 milliún ag deireadh 2011.

### Fíor 22.1 Gluaiseacht ar iarmhéideanna fiach na Roinne 2007 go 2011

|                                         | 2007              | 2008         | 2009         | 2010         | 2011         |
|-----------------------------------------|-------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
|                                         | €m                | €m           | €m           | €m           | €m           |
| Fiacha amuigh amhail 1 Eanáir           | 149.5             | 232.1        | 256.6        | 276.6        | 314.8        |
| Coigeartaithe don bhliain roimhe        | 61.6 <sup>a</sup> | 1.8          | (1.0)        | —            | —            |
| Fiacha ró-íocaíochta a taifeadadh       | 50.5              | 55.6         | 66.8         | 83.4         | 92.4         |
| Fiacha a cealaíodh                      | (1.4)             | (1.1)        | (1.3)        | (2.2)        | (6.7)        |
| Fiacha a díscríobhadh                   | (4.3)             | (4.9)        | (11.6)       | (8.5)        | (5.6)        |
| <b>Iomlán na bhfiach in-aisghabhála</b> | <b>255.9</b>      | <b>283.5</b> | <b>309.5</b> | <b>349.3</b> | <b>394.9</b> |
| Fiacha a aisghabháladh <sup>b</sup>     | (23.8)            | (26.9)       | (32.9)       | (34.5)       | (51.5)       |
| <b>Fiacha gan íoc amhail 31 Nollaig</b> | <b>232.1</b>      | <b>256.6</b> | <b>276.6</b> | <b>314.8</b> | <b>343.4</b> |

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

Nótaí: a Theastaigh coigeartaithe tar éis tabhairt isteach córas Bainistithe Fiach Ró-íocaíochta na Roinne i Samhain 2006. Bhain na coigeartaithe le fiacha a díscríobhadh roimhe sin chun críocha cuntasáochta (€44 milliún) ach a measadh iad a bheith in-aisghabhála go hionchasach agus ró-íocaíochtaí nár taifeadadh go lárnach roimhe seo (€17 milliún).

b Fiacha a aisghabháladh trí airgead tirim a fuarthas nó íocaíochta leasa a coinníodh siar.

- 22.7** Bhain 72% de luach na bhfiach ró-íocaíochta a taifeadadh i 2011 le híocaíochtaí cúnaimh shóisialta. In iomlán, taifeadadh ró-íocaíochtaí maidir le breis agus 63,000 éilitheoir i 2011 (Féach Fíor 22.2).

### Fíor 22.2 Líon agus Luach Ró-íocaíochtaí 2007 go 2011

|                                          | 2007          | 2008          | 2009          | 2010          | 2011          |
|------------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
|                                          | €m            | €m            | €m            | €m            | €m            |
| <b>Luach ró-íocaíochtaí a taifeadadh</b> |               |               |               |               |               |
| Árachas sóisialta                        | 17.7          | 18.5          | 20.3          | 27.7          | 26.0          |
| Cúnamh sóisialta                         | 32.8          | 37.1          | 46.5          | 55.7          | 66.4          |
| <b>Iomlán</b>                            | <b>50.5</b>   | <b>55.6</b>   | <b>66.8</b>   | <b>83.4</b>   | <b>92.4</b>   |
| <b>Líon na gcásanna ró-íocaíochta</b>    |               |               |               |               |               |
| Árachas sóisialta                        | 26,250        | 29,490        | 24,630        | 26,300        | 23,750        |
| Cúnamh sóisialta                         | 20,150        | 19,610        | 17,880        | 26,300        | 39,560        |
| <b>Iomlán</b>                            | <b>46,400</b> | <b>49,100</b> | <b>42,510</b> | <b>52,600</b> | <b>63,310</b> |

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

### Cúiseanna atá leis an Ró-íocaíocht

- 22.8** Déanann an Roinn idirdhealú idir ró-íocaíochtaí a chuireann sí i leith caolaíse nó calaoise amhrasta, earráide cliaint nó rannaí agus cásanna Eastáit. Eascraíonn ró-íocaíochtaí i gcásanna Eastáit nuair a léiríonn tuairisceáin shainordaitheacha don Roinn ó eastáit daoine éagtha go bhféadfadh go bhfuair an duine aonair íocaíochtaí leasa is mó ná a theidlíocht. Léirítear miondealú ró-íocaíochtaí don tréimhse 2007 – 2011 i bhFíor 22.3.

**Fíor 22.3 Miondealú ar Ró-íocaíochtaí a Taifeadadh 2007 go 2011**

|                                             | 2007        | 2008        | 2009        | 2010        | 2011        |            |
|---------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------------|
| <b>Luach na ró-íocaíochtaí a taifeadadh</b> | <b>€m</b>   | <b>€m</b>   | <b>€m</b>   | <b>€m</b>   | <b>€m</b>   | <b>%</b>   |
| Earráid chliaint                            | 19.7        | 24.1        | 31.5        | 42.4        | 40.5        | 44         |
| Calaois nó calaois amhrasta                 | 21.4        | 21.1        | 20.7        | 25.9        | 34.9        | 38         |
| Cásanna eastáit                             | 6.7         | 7.3         | 10.6        | 9.9         | 11.5        | 12         |
| Earráid rannach                             | 2.7         | 3.1         | 4.0         | 5.2         | 5.5         | 6          |
| <b>Iomlán</b>                               | <b>50.5</b> | <b>55.6</b> | <b>66.8</b> | <b>83.4</b> | <b>92.4</b> | <b>100</b> |

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

### Taifeadadh Beacht Ró-íocaíochtaí

- 22.9** Nuair a bhraitear ró-íocaíocht déantar é a thaifeadadh ar chóras íocaíochta na Roinne agus ar chóras Bainistithe Fiach Ró-íocaíochta (ODM) — córas ríomhaireachta ar leith a tugadh isteach i 2006 chun fiachas ró-íocaíochta a bhainistiú.
- 22.10** Scrúdaíodh a mhéid agus a taifeadadh ró-íocaíochtaí go beacht ar chóras íocaíochta na Roinne agus ar ODM ar bhonn samplach. Ar an iomlán, bhí na cásanna a scrúdaíodh sa dá oifig áitiúla taifeadta go beacht ar an dá chóras.
- 22.11** I mBóthar na hUaimhe, bhí roinnt ró-íocaíochtaí i ndáil le Liúntas Leasa Forlíontach (SWA) a taifeadadh ar chórais íocaíochta na Roinne ach nár taifeadadh in ODM. B'ionann iad seo agus 14% de luach na gcásanna samplacha a scrúdaíodh. Dúirt an Roinn nach raibh rochtain dhíreach ag an tSeirbhís Leasa Pobail, a raibh freagracht uirthi i leith SWA, ar ODM roimh Dheireadh Fómhair 2011. Ba é an cleachtas a bhí ann go gcuirfeadh Oifigigh Leasa Pobail (CWOanna) mionsonraí ró-íocaíochtaí SWA ar aghaidh chuig oifigí áitiúla na Roinne nó chuig an Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochta le huaslódáil go ODM, ach níor tharla sé seo i ngach cás. Thug an tOifigeach Cuntasaíochta ar aird nach mbeadh neamhthaifeadadh fiach ró-íocaíochta ar ODM tar éis dífeair a dhéanamh d'iarreachtaí na Roinne an ró-íocaíocht a fháil ar ais.
- 22.12** Dúirt an tOifigeach Cuntasaíochta ó imeascadh na Seirbhíse Leasa Pobail leis an Roinn (i 2011), go raibh obair ar siúl chun a chinntiú go gclóíonn iarCWOanna go léir go hiomlán le nósanna imeachta taifeadta fiach na Roinne. Tá bainisteoirí rannán ag obair freisin le cinntiú go ndéantar gach fiach ró-íocaíochta SWA a thaifeadadh ar bhealach níos tráthúla as seo amach.
- 22.13** Scrúdaíodh sampla de 60 cás le hiarmhéideanna ró-íocaíochta taifeadta ar ODM freisin. Fuarthas amach go raibh na ró-íocaíochtaí go léir sa sampla seo taifeadta ar chóras íocaíochtaí na Roinne freisin.

## Aisghabháil Ró-íocaíochtaí

- 22.14** Déanann an Roinn iarracht ró-íocaíochtaí a fháil ar ais ar bhealaí éagsúla agus cuireann san áireamh cibé an bhfuil an duine aonair ag fáil íocaíochtaí leasa i gcónaí. Ar na bealaí a úsáidtear áirítear íocaíochtaí cnapshuime ón éilitheoir, buanorduithe, coinneáil siar riaráistí agus/nó asbhaintí as íocaíochtaí leasa sa todhchaí.
- 22.15** Is iad oifigí áitiúla agus ceannáras na scéime a dhéanann iarracht ró-íocaíochtaí a aisghabháil ar dtús. I gcás go bhfuil íocaíochtaí á n-éileamh ag duine aonair, féadfaidh an Roinn iarracht a dhéanamh an ró-íocaíocht a fháil ar ais trí asbhaint ó theidlíochtaí todhchaí. Is féidir ró-íocaíocht ar scéim a fháil ar ais ó íocaíochtaí todhchaí faoi aon scéim eile, cé is moite de Shochair Linbh. Ní féidir asbhaintí a thógáil ó Shochair Linbh ach do ró-íocaíochtaí Sochair Linbh. Chun nach ndéanfar cruatan míchuí a fhorchur, ní dhéanann an Roinn fiacha ró-íocaíochtaí a aisghabháil ó dheontais mhéala nó cúraim faoisimh.
- 22.16** Tá ceanglas reachtúil ann nach laghdóidh aon asbhaint chun ró-íocaíocht a aisghabháil, is cuma cén chúis atá leis, íocaíocht duine aonair faoi bhun an ráta SWA is iomchuí dá c(h)úinsí siúd. Dá réir sin is é an t-uasmhéid ar féidir leis an Roinn a aisghabháil ó dhaoine aonair de ghnáth ná an difear idir a dteidlíocht reatha agus an ráta SWA is infheidhme. Ní féidir asbhaintí níos mó a fhorchur ach le haontú i scríbhinn idir an Roinn agus an duine aonair.
- 22.17** I gcás nach bhfuil an duine ag éileamh íocaíochtaí leasa níos mó, déanann an Roinn iarracht plean aisghabhála a aontú. I gcásanna ina bhfuil an fiach níos mó ná €1,000 agus nach féidir plean aisghabhála a aontú déantar an ró-íocaíocht a tharchur go dtí Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochtaí na Roinne.
- 22.18** I gcásanna ina bhfuiltear tar éis dul sa tóir ar gach rogha aisghabhála (ag an oifig áitiúil agus ag an Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochtaí) agus gur mó ná €5,000 an fiach, déantar an ró-íocaíocht a tharchur ar ais go dtí an oifig áitiúil sa chaoi gur féidir imeachtaí dlí a bhreithniú.<sup>1</sup> I gcás ina bhfuil an fiach níos lú ná €5,000, eisítear litir don fhéichiúnaí ag cur in iúl dó go bhfanfaidh an fiach sa chóras agus go ndéanfar é a asbhaint as aon teidlíochtaí sa todhchaí.
- 22.19** Dúirt an Roinn go bhfuil a nósanna imeachta aisghabhála mar a chéile cuma cén chúis atá leis an ró-íocaíocht. Ní dhéanann sí idirdhealú ina cur chuige idir fiacha a eascraíonn de thoradh earráide cliaint nó rannaí agus iad siúd a eascraíonn de thoradh calaoise. Ach i gcás calaoise tromchúisí, déantar ionchúiseamh coiriúil a bhreithniú. Tá na suimeanna a aisghabháladh leagtha amach i bhFíor 22.4 de réir modh aisghabhála.

**Fíor 22.4 Ró-íocaíochtaí a aisghabháladh de réir modh aisghabhála 2007 go 2011**

| Modh Aisghabhála                              | 2007<br>€m  | 2008<br>€m  | 2009<br>€m  | 2010<br>€m  | 2011<br>€m  |
|-----------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Sochair leasa a coinníodh siar                | 11.2        | 11.3        | 16.9        | 19.7        | 24.2        |
| Airgead tirim ó chásanna eastáit <sup>a</sup> | 4.8         | 7.1         | 8.7         | 7.2         | 14.1        |
| Fáltais airgeadais eile                       | 7.8         | 8.5         | 7.3         | 7.6         | 13.2        |
| <b>An tIomlán a aisghabháladh</b>             | <b>23.8</b> | <b>26.9</b> | <b>32.9</b> | <b>34.5</b> | <b>51.5</b> |

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

Nóta: a Íocaíochtaí díreacha a fuarthas maidir le ró-íocaíochtaí Pinsean Stáit Neamh-ranníocach. Aithnítear formhór na ró-íocaíochtaí seo tar éis bás na n-éilitheoirí.

1 Áirítear anseo imeachtaí sibhialta chun fiach a aisghabháil agus ionchúisimh choiriúla i gcás calaoise.

### **An Ráta Aisghabhála**

- 22.20** Is féidir monatóireacht a dhéanamh ar rathúlacht na Roinne maidir le haisghabháil ró-íocaíochtaí ó thaobh na suimeanna a fhaightear ar ais gach bliain i gcomparáid leis an bhfiach iomlán atá le haisghabháil an bhliain sin. B'ionann an méid a aisghabháladh i 2011 agus 13% den fhiach iomlán in-aisghabhála. Idir 2007 agus 2010, d'éirigh leis an Roinn idir 9% agus 11% de na fiacha iomlána a liostaíodh don aisghabháil a fháil ar ais.
- 22.21** Is tomhas níos fearr ar éifeachtúlacht aisghabhála fiach é an céatadán fiach a aisghabháiltear do thréimhse shonrach. De thoradh teorainneacha tuairiscithe reatha sa chóras ODM, ní raibh an Roinn in ann tuarascáil a chur ar fáil a léirigh iomlán na ró-íocaíochtaí a taifeadadh do gach bliain, na suimeanna a aisghabháladh, a cuireadh ar ceal nó a díscríobhadh go dáta agus an iarmhéid reatha gan íoc. Ach bhí an Roinn in ann sonraí a chur ar fáil a léiríonn an t-iarmhéid reatha gan íoc maidir le ró-íocaíochtaí a tógadh sa tréimhse 2007 go 2011. Níorbh fhéidir a aithint cén chaoi ar glanadh fiacha san idirthréimhse (aisghabháil, cealú nó díscríobh).
- 22.22** Bhí 59% measta de na ró-íocaíochtaí a taifeadadh i rith 2011 fós gan íoc ag deireadh Meithimh 2012. Bhí céatadán na bhfiach ró-íocaíochta gan íoc i leith blianta roimhe sin níos ísle de réir a chéile, rud atá ag teacht leis na tréimhsí níos faide lena fháil ar ais. D'ainneoin seo b'ionann an céatadán measta suntasach d'fhiach ró-íocaíochta a taifeadadh i rith 2007 agus a bhí fós gan íoc thart ar chúig bliana ina dhiaidh sin, agus 39% (féach Fíor 22.5).
- 22.23** Léirigh sonraí a chuir an Roinn ar fáil go raibh thart ar 26% den fhiachas ag deireadh Meithimh 2012 níos lú ná 18 mí d'aois, agus 27% idir 18 mí agus cúig bliana agus an 47% a bhí fanta níos airde ná cúig bliana.

**Fíor 22.5 Anailís Aoise Fiachais Ró-íocaíochta, 2007 go 2011**

|             | <b>Ró-íocaíochtaí a taifeadadh</b> | <b>Iarmhéid gan íoc (Meitheamh 2012)</b> | <b>An Céatadán gan íoc</b> |
|-------------|------------------------------------|------------------------------------------|----------------------------|
|             | <b>€m</b>                          | <b>€m</b>                                | <b>%</b>                   |
| <b>2007</b> | 50.5                               | 19.5                                     | 39%                        |
| <b>2008</b> | 55.6                               | 23.5                                     | 42%                        |
| <b>2009</b> | 66.8                               | 31.1                                     | 47%                        |
| <b>2010</b> | 83.4                               | 42.2                                     | 51%                        |
| <b>2011</b> | 92.4                               | 54.7                                     | 59%                        |

Foinse: Anailís an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste ar shonraí ró-íocaíochta a chuir an Roinn ar fáil

### **Aisghabháil Ró-íocaíochtaí in Oifigí Áitiúla**

**22.24** Scrúdaíodh tríocha ró-íocaíocht a taifeadadh i gCluain Meala agus tríocha trí i mBóthar na hUaimhe chun rathúlacht oifigí áitiúla in aisghabháil fiach ró-íocaíochta a athbhreithniú.<sup>2</sup> Scrúdaíodh comhlíonadh nósanna imeachta aisghabhála fiach na Roinne freisin. In Aibreán 2012, ba mar seo a leanas feidhmíocht an dá oifig áitiúla.

- Bhí oifig áitiúil Chluain Meala tar éis 21% de luach na ró-íocaíochtaí a ardaíodh sna cásanna samplacha a aisghabháil agus bhí pleananna aisghabhála gníomhacha ann maidir le 24% eile. Ní raibh aon phleananna aisghabhála ann go fóill maidir leis an 55% de ró-íocaíochtaí a bhí fágtha.
- I mBóthar na hUaimhe, bhí 12% de luach na ró-íocaíochtaí sna cásanna samplacha faighte ar ais agus bhí pleananna gníomhacha ann chun 27% eile a aisghabháil. Fuarthas amach nach raibh aon phleananna aisghabhála ann maidir le 59% de ró-íocaíochtaí. Bhí an 2% eile ró-íocaíochtaí curtha ar ceal.

**22.25** Scrúdaíodh cásanna ina raibh iarmhéid ró-íocaíochta gan íoc agus nach raibh aon phlean gníomhach aisghabhála ann chun na hiarrachtaí a rinne na hoifigí áitiúla chun an ró-íocaíocht a fháil ar ais a mheas, agus chun athbhreithniú a dhéanamh ar chomhlíonadh treoirlínte aisghabhála na Roinne. Leagtar na torthaí amach i bhFíor 22.6.

**22.26** Maidir leis an 15 cás a scrúdaíodh i gCluain Meala áit nach raibh plean aisghabhála ann, cinneadh go raibh an oifig áitiúil tar éis treoirlínte na Roinne ar aisghabháil ró-íocaíochta a chomhlíonadh i leith 20% de luach na ró-íocaíochtaí a ardaíodh. I mbeagnach dhá dtrian de na cásanna níor tarcuireadh ró-íocaíochtaí go dtí an Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochtaí (CODMU), cé go raibh an fiach níos mó ná €1,000 agus nach raibh an duine aonair ag éileamh íocaíochtaí leasa níos mó. Sa 16% de chásanna a bhí fágtha, bhí an duine aonair ag fáil íocaíochtaí leasa ach ní raibh aon asbhaintí á bhfeidmiú chun an fiach ró-íocaíochta a aisghabháil.

#### **Fíor 22.6 Stádas (Aibreán 2012) Cásanna Samplacha gan Plean Aisghabhála**

|                                                                 | Mar chéatadan de luach ró-íocaíochta |                   |
|-----------------------------------------------------------------|--------------------------------------|-------------------|
|                                                                 | Cluain Meala                         | Bóthar na hUaimhe |
| Fiach ró-íocaíochta faoi achomharc                              | 6%                                   | —                 |
| An cás tarchurtha go CODMU <sup>a</sup> (fiach os cionn €1,000) | 6%                                   | —                 |
| An cás tarchurtha go dtí Íonchúisimh Láir                       | 8%                                   | —                 |
| Cás nár tarcuireadh go CODMU (an fiach faoi €1,000)             | —                                    | 1%                |
| <b>Gníomhartha aisghabhála a chomhlíonann treoirlínte</b>       | <b>20%</b>                           | <b>1%</b>         |
| Cás nár tarcuireadh go CODMU (fiach os cionn €1,000)            | 64%                                  | 98%               |
| Íocaíochtaí reatha á bhfáil ag éilitheoir gan asbhaint          | 16%                                  | 1%                |
| <b>Gníomhartha aisghabhála nár chomhlíon treoirlínte</b>        | <b>80%</b>                           | <b>99%</b>        |

Foinse: Tástáil iniúchta an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste.

Nóta: a An Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochtaí.

2 Bhain ocht gcás le ró-íocaíochtaí i 2011, bhain 45 le 2010 agus bain deich gcinn le blianta roimhe sin.

- 22.27** Maidir le 18 cás a scrúdaíodh i mBóthar na hUaimhe áit nach raibh plean aisghabhála ann, cinneadh nár comhlíonadh treoirlínte rannacha i leith 1% amháin de luach na ró-íocaíochtaí a ardaíodh. Bhain formhór mór na neamhchomhlíonta le cásanna nuair nár tarcuireadh ró-íocaíochtaí níos mó ná €1,000 go CODMU.
- 22.28** I rith an iniúchta, thug an fhoireann in oifig áitiúil Bhóthar na hUaimhe le fios nár comhlíonadh treoirlínte rannacha maidir le haisghabháil ró-íocaíochtaí mar nach raibh siad ar an eolas faoi na treoirlínte éagsúla agus na himlitreacha infheidhmithe.
- 22.29** Tá oifig áitiúil Chluain Meala tar éis a chóras féin a thabhairt isteach laistigh den chreat a shonraítear i dtreoirlínte agus in imlitreacha na Roinne, chun a héifeachtúlacht i mbainistiú ró-íocaíochtaí a mhéadú. Ceanglaítear ‘cárta dearg’ le gach cáschomhad ina raibh ró-íocaíocht. Tugann an cárta seo mionsonraí faoi mhéid na ró-íocaíochta, an dáta inar eascair an nró-íocaíocht agus mionsonraí an phlean aisghabhála, más ann dó. Fanann an cárta seo ann go dtí go ndéantar an ró-íocaíocht a ghabháil ar ais in iomlán. Is bealach simplí ach éifeachtach é seo chun aird a tharraingt ar éilimh a bhfuil fiach ró-íocaíochta acu agus maolaíonn sé an baol go scriosfaí comhaid dá leithéid de thimpiste.<sup>3</sup>

### ***Aisghabháil a rinne an Láraonad Bainistithe Fiach agus Ró-íocaíochtaí***

- 22.30** Léirítear líon iomlán na gcásanna a tarcuireadh ó oifigí áitiúla uile go dtí CODMU i bhFíor 22.7.

#### **Fíor 22.7 Cásanna ró-íocaíochta a tarcuireadh go CODMU 2008 go 2011**

|             | Líon na gcásanna |
|-------------|------------------|
| <b>2008</b> | 180              |
| <b>2009</b> | 258              |
| <b>2010</b> | 182              |
| <b>2011</b> | 244              |

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

- 22.31** De réir treoirlínte na Roinne, ba chóir cásanna a tharchur go dtí CODMU má bhíonn an ró-íocaíocht níos mó ná €1,000, mura bhfuil an duine aonair ag fáil íocaíochtaí leasa níos mó agus i gcás nach féidir plean aisghabhála a aontú. Dúirt an Roinne go raibh thart ar 4,500 cás ann a chomhlíon na critéir seo i 2011. I gcomparáid leis seo tá cuma íseal ar líon na gcásanna a tarcuireadh iarbhrí go CODMU i rith 2011, 244, nó thart ar cheann as gach 20 cás incháilithe.
- 22.32** Mar chuid den scrúdú seo rinneadh athbhreithniú ar líon na gcásanna a tarchuireadh go CODMU i 2011 ó gach ceann de 61 oifig áitiúla na Roinne. Cinneadh go raibh 35 oifig áitiúil ann nár tharchuir cás ar bith go CODMU i 2011, tharchuir 24 oifig idir cás amháin agus deich gcinn agus tharchuir dhá oifig níos mó ná deich gcás.

<sup>3</sup> Cuireann beartas na Roinne maidir le coinneáil comhad, breac-chuntas ar fáil ar na cúinsí ar chóir a chur san áireamh i gcinneadh comhaid a scriosadh. Is cinneadh de rogha bainisteoirí na scéime aonair é faoi réir ag na cúinsí ginearálta a leagtar amach sa bheartas. Níl an beartas follasach maidir leis an tréimhse coinneáil do cháschomhaid a raibh ró-íocaíocht i gceist iontu.

**22.33** Rinneadh athbhreithniú ar an 15 cás ba mhó (arbh fhiú €800,000 in iomlán iad) a tarchuireadh go CODMU i 2011 chun a rathúlacht maidir le haisghabháil suimeanna a bhí dlite agus a iarrachtaí aisghabhála maidir leis na cásanna sin nár aontaíodh plean aisghabhála ina dtaobh, a scrúdú. Cinneadh go raibh pleananna aisghabhála gníomhacha ag CODMU i leith cúig ró-íocaíochtaí, ab ionann iad agus 27% de luach na ró-íocaíochtaí sna cásanna a rinneadh athbhreithniú orthu. Ar 31 Nollaig 2011, bhí iomlán €1,400 faighte ar ais i leith na 15 cás a athbhreithníodh — léiríonn sé seo níos lú ná 0.2% de luach iomlán na ró-íocaíochtaí a taifeadadh.

**22.34** Bhí deich gcás nach raibh aon phlean aisghabhála gníomhach ag CODMU ina leith ag deireadh Nollag 2011.

- I gcás amháin a raibh fiachas €55,000 i gceist ann, chuir CODMU litir chuig an éilitheoir i nDeireadh Fómhair 2011 ach níor ghlac sé aon ghníomh aisghabhála eile. Deir an Roinn nár glacadh aon gníomh eile sa chás seo toisc go bhfuil an custaiméar ag ceistiú nádúr na ró-íocaíochta agus go bhfuil an cás tarchurtha ar ais go dtí réimse na scéime le haghaidh tuilleadh imscrúdaithe. Chuir an tOifigeach Cuntasaíochta in iúl dom go ndearnadh athbhreithniú ar stádas an cháis i mBealtaine 2012 agus in Iúil 2012 agus go bhfuil sé fós faoi imscrúdú. Dúirt sí gurb é an gnáthnós i gcásanna dá leithéid fanacht ar thoradh an imscrúdaithe roimh aon ghníomh aisghabhála fiach eile a dhéanamh.
- I gcás eile ina raibh fiachas €38,000 i gceist, aontaíodh plean aisghabhála agus cuireadh i bhfeidhm é ach gur stop na híocaíochtaí ansin. Seoladh litreacha i Meán Fómhair 2011 agus in Eanáir 2012 agus fuarthas suimeanna airgid €100 mar fhreagra ar gach ceann acu. Dúirt an Roinn go bhfuil an cleachtas ag daoine aonair áirithe íocaíochtaí neamhrialta a dhéanamh agus sa chás seo gur cuireadh ráiteas ag iarraidh ar an duine aonair leanúint de dhéanamh íocaíochtaí rialta. Thug an tOifigeach Cuntasaíochta ar aird gur leanadh gnáthchleachtas sa chás seo agus gur eisíodh iarratas aisghabhála eile i mBealtaine 2012.
- San ocht gcás atá fanta, arbh ionann agus €490,000 (breis agus €61,000 an meán in aghaidh an cháis), lean CODMU na nósanna imeachta aisghabhála forordaithe ach níor éirigh leo plean aisghabhála a aontú. Cuireadh aon trian de na ró-íocaíochtaí seo, ó thaobh luacha de, i leith cásanna calaoise amhrasta agus rangaíodh an chuid eile dlite d'earráid chliaint nó d'earráid rannach.

**22.35** Maidir leis na trí chás a cuireadh i leith calaoise, arbh ionann agus €171,000, thug CODMU é seo ar aird

- Tarchuireadh aon ró-íocaíocht amháin a raibh luach €89,000 i gceist léi go dtí réimse na scéime le go ndéanfaí imeachtaí dlí a bhreithniú. Shocraigh Seirbhís Ionchúiseamh Láir na Roinne ina dhiaidh sin nach raibh an cás oiriúnach d'imeachtaí dlí. Dúirt an tOifigeach Cuntasaíochta go leanfadh an Roinn uirthi mar sin féin de dhul sa tóir ar an bhfiach.
- I gcás eile (ina raibh fiach de €44,000 i gceist), b'ionann agus €95,000 an ró-íocaíocht bhunaidh ach díscríobhadh €51,000. Tá an cás á athbhreithniú tuilleadh ag CODMU.
- Sa chás atá fanta (a raibh €38,000 i gceist ann), deimhníodh gur aisghabháladh suim €25, ach dúirt an Roinn gur cuireadh an gníomh aisghabhála ar fionraí agus fiosrú á dhéanamh féachaint an raibh aon aisíocaíochtaí eile déanta ag an duine aonair nár cuireadh CODMU ar an eolas fúthu. Dúirt an tOifigeach Cuntasaíochta go bhfuil íocaíochtaí airgid ar bhonn neamhrialta á ndéanamh ag an gcustaiméir seo agus go bhfuil monatóireacht á dhéanamh ag CODMU air.

**22.36** Maidir leis an gcúig chás a cuireadh i leith earráide cliaint nó earráide rannaí (a raibh comhluach €319,000 acu), thug CODMU an méid seo a leanas ar aird

- Tarchuireadh dhá chás go dtí réimse na scéime agus socraíodh nach raibh siad oiriúnach d'imeachtaí dlí. Dúirt an tOifigeach Cuntasaíocht go leanfaidh an Roinn air sa tóir ar an bhfiach, ina dhiaidh sin agus uile.
- I gcás eile, ní fios cá bhfuil an custaiméir, rud a fhágann nach féidir dul i mbun gnímh aisghabhála.
- Den dá chás atá fanta, táthar sa tóir ar cheann amháin trí iarratas ar aisghabháil a cuireadh go dtí an córas leasa i stát eile agus táthar i dteagmháil leis an oifig brainse ábhartha faoin gceann eile. Tá an oifig brainse ag iarraidh asbhaintí a dhéanamh ó phairtnéir an éilitheora a bhfuil Liúntas Cuardaitheora Poist á fháil aige/aici agus a bhfuil liúntas cleithiúnaigh aosaigh á íoc leis/léi anois i leith an éilitheora.

### ***Cealú agus Díscríobh Ró-íocaíochtaí***

**22.37** Féadfaidh an Roinn a shocrú fiacha ró-íocaíochtaí a chealú nó a dhíscríobh. Is féidir ró-íocaíochtaí a chealú i gcásanna ina mheasann oifigeach breithiúnachta nó oifigeach achomhairc nár tharla aon ró-íocaíochta iarbhír nó gur taifeadadh ró-íocaíocht trí dhearmad. Is féidir fiacha ró-íocaíochta a dhíscríobh (de réir na reachtaíochta iomchuí) i gcás ina mheastar nach bhfuil aon ionchas réadúil ann go ndéanfar an fiach a aisíoc.<sup>4</sup> Is féidir go n-eascraíonn cásanna dá leithéid i gcás ina fhaigheann duine aonair bás gan eastát, ina mbíonn an tóir ar ró-íocaíocht faoi urchosc reachta, nó i gcás ina mbíonn fiachas ró-íocaíochta beag agus ina n-eascraíonn sé ó earráid na Roinne.<sup>5</sup>

**22.38** Cuireann treoirilínte rannacha samplaí ar fáil de chásanna ina bhféadfaí ró-íocaíochtaí a chealú nó a dhíscríobh. Ní fhorálann an córas reatha d'fhaomhadh nó d'athbhreithniú ar chinneadh ró-íocaíochtaí fiachais a chealú nó a dhíscríobh. Níl aon deighilt idir an cinneadh ró-íocaíocht a chealú nó a dhíscríobh agus cur i gcrích an chinnidh sin. Níl aon soláthar d'athbhreithniú rialta de chuid na bainistíochta ar chealuithe nó ar dhíscríobh. Ach dúirt an fhoireann áitiúil i rith an iniúchta nach féidir díscríobhanna nó cealuithe a thaifeadadh ach ag oifigigh a bhfuil rochtain mhaoirseachta acu ar ODM – oifigigh ag leibhéal Oifigeach Foirne de ghnáth, nó níos airde.

**22.39** Scrúdaíodh comhaid ina raibh sampla de chásanna sa dá oifig áitiúla chun a fháil amach an raibh fianaise leordhóthanach coinnithe i leith cealaithe nó ró-íocaíochta fiach. Thagair formhór na gcásanna a roghnaíodh do ró-íocaíocht fiach a cealaíodh nó a díscríobhadh sa tréimhse 2009 go 2011.

<sup>4</sup> Foráiltear dó faoi Alt 246 (5) de IR 142 de 2007.

<sup>5</sup> Nuair a eascraíonn ró-íocaíocht, ní mór don Roinn an duine aonair a chur ar an eolas laistigh de scála ama sé bliana chun gur féidir dul sa tóir ar aisghabháil.

**22.40** Is iad seo leanas na torthaí i leith sampla de chomhaid a ndearnadh athbhreithniú orthu in oifig áitiúil Chluain Meala (30)

- Chuir an doiciméadú ar 16 de na comhaid a scrúdaíodh fianaise leordhóthanach ar fáil maidir leis an gcinneadh an ró-íocaíocht a chealú nó a dhíscríobh.
- In ocht gcás, bhí doiciméadú neamhleor ar an gcomhad chun na cúiseanna a bhí leis an gcinneadh an ró-íocaíocht a chealú nó a dhíscríobh a mhíniú.
- I dtír chás, léirigh athbhreithniú ar an doiciméadú tacaíochta nach ndearnadh aon chealú nó díscríobh iarbhair. D'eascair na laghduithe ar an iarmhéid ró-íocaíochta iarbhair ó shuimeanna a aisghabháladh ón gcustaiméir ach taifeadadh an t-idibheart go míchruinn ar ODM mar chealú nó díscríobh.
- Bhí trí chomhad in oifigí eile agus ní raibh siad ar fáil le haghaidh athbhreithnithe.

**22.41** In oifig áitiúil Bhothar na hUaimhe, is iad seo a leanas na torthaí i leith sampla de chomhaid a athbhreithníodh (25)

- Chuir doiciméadú ar dheich gcinn de na comhaid fianaise leordhóthanach ar fáil maidir leis an gcinneadh an ró-íocaíochta a chealú nó a dhíscríobh.
- I gcúig chás, ní raibh aon doiciméadú ar an gcomhad a bhain leis an ró-íocaíocht bhunaidh nó leis an gcinneadh í a chealú nó a dhíscríobh. I gceann de na cásanna ní raibh íocaíochtaí leasa á bhfáil ag an éilitheoir i rith na tréimhse ar taifeadadh an ró-íocaíochta ina leith ar ODM.
- I gcás amháin, díscríobhadh ró-íocaíocht (de €1,326) agus taifeadadh an dara ró-íocaíocht (de €428) ach ní raibh aon doiciméadú ar an gcomhad leis na hidirbhearta a mhíniú.
- Bhí sé chomhad in oifigí eile agus ní raibh siad ar fáil lena n-athbhreithniú.
- Scríosadh trí chomhad.

### ***Tomhas Feidhmíochta***

**22.42** Is é an córas ODM a tugadh isteach i Samhain 2006 an príomhchóras do thaifeadadh agus do bhainistiú fiachais ró-íocaíochta na Roinne. Chun a bheith ina huirilis bhainistithe éifeachtach, ba chóir go mbeadh roinnt gnéithe ag córas bainistithe fiachais lena n-áirítear an cumas eolas bainistíochta a chur ar fáil a chuideodh chun éifeachtúlacht aisghabhála fiach ró-íocaíochta a mheasúnú, agus tuairiscí a léireodh an fiach ró-íocaíochta iomlán deighilte de réir saintréithe sonraitheacha an fhéich a cheadódh don fhoireann gníomhartha aisghabhála iomchuí a dhearadh agus a chur i bhfeidhm. Bheadh sé inmhianaithe freisin go mbeadh feidhmiúlacht chásoibre ag an gcóras a cheadódh do tháirgeadh uathoibreach comhfhreagrais chuig an bhféichiúnaí chomh maith le rabhaidh a eisiúint nuair a theastódh gníomhartha aisghabhála.

**22.43** Rinneadh córas ODM na Roinne a mheasúnú in aghaidh na gcritéar seo mar chuid den imscrúdú seo.

*Eolas Bainistíochta*

- 22.44** Ní dhéanann an Roinn anailís ar fhiachas ró-íocaíochta gan íoc de ghnáth, de réir méid an fhiachais, chun na cásanna ardluacha a aithint a bhféadfaí tosaíocht a thabhairt dóibh le haghaidh tuilleadh gnímh aisghabhála. Tá sí den tuairim go ndéanann réimse íocaíochta scéime ró-íocaíochtaí uile (lena n-áirítear iad siúd a bhfuil ardluach orthu) a bhainistiú.
- 22.45** Léirigh anailís a chuir an Roinn ar fáil chun críocha an imscrúdaithe seo gur bhain 2% de na cásanna fiachais amhail 31 Nollaig 2011 le ró-íocaíochtaí a bhí níos mó ná €20,000 agus go mb'ionann iad agus aon trian de na fiacha ró-íocaíochta go léir a bhí gan íoc. Bhain 70% de chásanna le ró-íocaíochtaí a bhí níos lú ná €1,000 an ceann agus b'ionann iad agus díreach os cionn 8% de luach an fhiachais gan íoc.
- 22.46** Go hidéalach, d'éascódh an córas eolais bhainistíochta monatóireacht ar an ngníomhaíocht bhainistithe fiach ar bhonn tréimhsiúl agus úsáid á baint as roinnt táscairí feidhmíochta lena n-áirítear: an ráta fiachais aisghabhála foriomlán i gcás ina bhfuil méid réasúnta ama caite; ráta aisghabhála oifigí áitiúla aonair agus an t-am a thógann sé fiachas a aisghabháil. Ach tugadh ar aird nach bhfuil an córas in ann, mar atá sí comhdhéanta faoi láthair, tuarascálacha a chur ar fáil a aithníonn an ráta aisghabhála foriomlán, de réir na bliana, agus an chineáil scéime agus nach féidir leo tuarascálacha a chur ar fáil a cheadaíonn go gcuirtear éifeachtúnacht ghníomhartha aisghabhála oifigí áitiúla aonair i gcomparáid.
- 22.47** Dúirt an Roinn gurb í a rathúlacht i bhfiacha gan íoc a aisghabháil an táscaire is iontaofa ar bhainistíocht fiachais, agus go ndéantar monatóireacht dhlúth air seo bliain i ndiaidh bliana.

*Cásbhainistiú*

- 22.48** Go hidéalach, bheadh córas bainistithe fiach ró-íocaíochta in ann na gníomhartha aisghabhála a rinneadh ar chásanna aonair a thaifeadadh agus rabhaidh a chur ar fáil uaidh féin tráth a mbeadh an chéad ghníomh eile ag teastáil.
- 22.49** Baineann an dá oifig áitiúla agus CODMU úsáid as scarbhileoga chun na gníomhartha aisghabhála a rinneadh maidir le cásanna aonair a thaifeadadh agus monatóireacht a dhéanamh orthu. D'fhág iontaobh ar an gcóras seo (córas láimhe i ndáiríre) go raibh moilleanna ann agus cásanna nuair nár eisíodh comhfhreagras leantach laistigh d'amscálaí a sonraíodh i dtreoirilínte agus i nósanna imeachta na Roinne.
- 22.50** Ina theannta, ní chuireann an córas liosta cásanna ar fáil inar stop na haisíocaíochtaí ainneoin go raibh plean aisghabhála aontaithe. Ba chóir go mbeadh rabhaidh uathobrithe ag an Roinn i gcásanna dá leithéid lena chinntiú gur féidir tús a chur in athuair le gníomh aisghabhála.

*Roghanna Forfheidhmithe*

**22.51** Thug Tuarascáil 2010 ar Chuntais na Seirbhísí Poiblí intinn na Roinne ar aird atbhreithniú a dhéanamh ar a cur chuige foriomlán i leith aisghabhála fiach ró-íocaíochta a dhéanamh. Chuir an tOifigeach Cuntasaíochta na nuashonraithe seo a leanas ar fáil ar na roghanna a aithníodh.

- **Na srianta reatha ar aisghabháil ró-íocaíochtaí a bhaint** — Rinneadh an rogha seo a iniúchadh i gcomhthéacs Acht Leasa Shóisialaigh 2012 a ullmhú, ach d'eascair roinnt saincheisteanna a bhí róchasta chun iad a réiteach san amscála reachtúil. Bunaíodh meitheal oibre laistigh den Roinn d'fhonn moltaí maidir le haon athruithe reachtúla riachtanacha a dhéanamh go deireanach i 2012.
- **Ró-íocaíochtaí a aisghabháil tríd an gcóras cánach** — Is dóigh go dteastódh athruithe reachtúla ón Roinn agus ó na Coimisinéirí Ioncaim don rogha seo. Tá aontú i bprionsabal bainte amach idir an dá pháirtí agus tá dul chun cinn á dhéanamh ar an obair riachtanach chun an beart a chur i ngníomh.
- **Ró-íocaíochtaí a aisghabháil ó íocaíochtaí Stáit eile lena n-áirítear iomarcaíocht, íocaíochtaí feirme agus deontais mac léinn** — Maidir leis an bhféidearthacht ró-íocaíochtaí a aisghabháil ó íocaíochtaí feirme agus ó dheontais mac léinn, rinneadh teagmháil thosaigh leis na Ranna Oideachais agus Scileanna agus Talmhaíochta, Bia agus na Mara i Márta 2012 agus tá idirbheartaíochtaí ag dul ar aghaidh maidir leis na nithe praiticiúla a eascraíonn. Tá an rogha ró-íocaíochtaí a aisghabháil ó íocaíochtaí iomarcaíochta á breithniú go fóill sa Roinn.
- **Dul sa tóir ar ró-íocaíochtaí ó bhallstáit eile AE** — Forálann rialacháin AE meicníocht chun fiacha ró-íocaíochta a eascraíonn i mballstát amháin ó íocaíochtaí leasa sóisialaigh a rinneadh i mballstát eile, a aisghabháil. Ach eascraíonn roinnt saincheisteanna ionchasacha lena n-áirítear an deacracht a bhaineann le fáil amach cibé an bhfuil daoine aonair imithe thar tír amach, cá bhfuil siad imithe agus cibé an bhfuil íocaíochtaí leasa sóisialaigh á bhfáil acu i mballstát eile. Tá an rogha aisghabhála seo á breithniú i gcónaí ag an Roinn féachaint cén chaoi ar féidir coinneáil léi.

**Forfheidhmiú Dlíthiúil**

**22.52** D'fhéadfadh go mbeadh ionchúisimh choiriúla bainteach le gníomh dlíthiúil ag an Roinn maidir le cásanna suntasacha mí-úsáide leasa agus/nó imeachtaí sibhialta chun aisghabháil ró-íocaíochtaí scéime a éascú nó bailiú riaráistí Árachais Shóisialaigh Pá-Choibhneasa.<sup>6</sup>

**Cásanna Ionchúisimh Choiriúil**

**22.53** Ba é 381 líon na gcásanna a tarchuireadh le haghaidh ionchúiseamh coiriúil i 2011, faoi reachtaíocht leasa sóisialaigh nó faoin Acht um Cheartas Coiriúil (Cionta Gadaíochta agus Calaoise) 2001. Ba é 341 an figiúr coibhéiseach do 2010.

**22.54** Ag tús 2011, bhí iomlán 742 cás coiriúil ar láimh ag Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit (CSSO) agus ag aturnaetha stáit áitiúla a tarchuireadh chucu ón Roinn. Tarchuireadh 207 cás eile i rith 2011, rud a thug an riar cásanna gníomhach don bhliain go 949.

6 Cé is moite de ró-íocaíochtaí leasa, féadfaidh fiacha don Roinn a eascairt sa chás go seachnaíonn fostóirí íocaíocht ranníocaíochtaí Árachais Shóisialaigh Pá-Choibhneasa (PRSI) atá dlite.

- 22.55** I 2011, dhírigh Aonad Speisialta Imscrúdaithe na Roinne a áird ar chalaois thromchúiseach lena mbaineann pearsanú agus iléilimh íocaíochtaí leasa sóisialaigh. Tharchuir an Roinn iomlán 174 na gcásanna seo chuig An Garda Síochána i 2011, le haghaidh ionchúisimh ionchasaigh faoin Acht um Cheartas Coiriúil (Cionta Gadaíochta agus Calaoise) 2001 i gcomparáid le 132 i 2010.
- 22.56** Ar an iomlán tarchuirtear idir 2% agus 3% de chásanna a rangáítear mar chalaois chun a n-ionchúiseamh. Go ginearálta baineann cásanna a thugtar ar aghaidh le ró-íocaíochtaí ardluacha. Ba é €7,700 an meán do ró-íocaíocht i gcásanna arbh ábhar imeachtaí cúirte iad a tugadh chun críche i 2011, cé gurb é thart ar €1,700 an ró-íocaíocht fhormioplán ar an meán i gcásanna a rangáíodh mar chalaois.

### ***Toradh Cásanna a Ionchúiseamh***

- 22.57** Gan aon chás a tugadh chun críche faoin Ach um Cheartas Coiriúil (Cionta Gadaíochta agus Calaoise) 2001 a chur san áireamh, tá líon na gcásanna ionchúisimh choiriúil a thóg an Roinn in aghaidh faighteoirí íocaíochta leasa ag dul i léig le blianta beaga anuas. Tugadh 209 cás in iomlán chun críche i 2011, i gcomparáid le 246 i 2010 agus 347 i 2009. I 2011 tugadh 56 cás eile a tarchuireadh chuig an CSSO i mblianta roimhe sin agus ina raibh toghairmeacha fós gan seirbheáil, chun críche gan imeachtaí cúirte.
- 22.58** Is é gearradh fineálacha an toradh a bhí ar bheagnach dhá thrían de na cásanna a tugadh chun críche sa chúirt. I roinnt cásanna gearradh piónóis eile mar sheirbhís phobail, téarma príosúnachta nó téarma ar fionraí in éineacht leis na fineálacha. Bhí an meánfhineáil a gearradh i 2011 beagán faoi bhun €700.
- 22.59** Anuas ar imeachtaí in aghaidh faighteoirí leasa, tugadh naoi gcás bainteach le fóstóir chun críche i 2011 (seacht gcinn i 2010). Caitheadh amach dhá cheann de na cásanna seo. I gcúig chás gearradh fineálacha de €780 an ceann ar an meán. Feidhmíodh an tAcht Promhaidh i ndhá chás eile.
- 22.60** Ag deireadh 2011, bhí 675 cás coiriúil ar láimh agus ag céimeanna éagsúla den phróiseas ionchúisimh.

### ***Imeachtaí Forfheidhmithe Fiach Sibhialta***

- 22.61** Ní choinníonn an Roinn le himeachtaí sibhialta mar bhealach chun fiacha a aisghabháil ach amháin i gcás go mbíonn ionchas réasúnta ann go bhfuil dóthain acmhainní ag an bhféichiúnaí an fiach a urscaoileadh. Bhí úsáid imeachtaí sibhialta ag an Roinn chun suimeanna a bhí dlite a aisghabháil, teoranta.
- 22.62** Idir 2007 agus 2011, thug an Roinn iomlán 125 d'imeachtaí sibhialta chun críche. Baineadh torthaí dearfacha amach i 63 cás lena n-áirítear
- Comhaontuithe cnapshuime i sé chás inar aisghabháladh fiacha arbh ionann agus €206,000
  - Socruithe tráthchoda a comhaontaíodh i 52 cás.
  - Breithiúnais i bhfábhar na Roinne i gcúig chás cúirte.<sup>7</sup>

<sup>7</sup> San áireamh anseo bhí foraitheanta a dámhadh (dhá chás) orduithe tráthchoda a deonaíodh (dhá chás) agus morgáiste breithniúnais (cás amháin).

- 22.63** Cuireadh deireadh leis an 62 cás a bhí fanta de bharr athruithe ar chúinsí an fhéichiúnaithe (39 cás) nó toisc go raibh an cás faoi urchosc reachta. Ag deireadh 2011, bhí 48 cás sibhialta ag an Roinn nach raibh tugtha chun críche go fóill. Ba é 51 an figiúr coibhéiseach ag deireadh 2010.

## Conclúidí agus Moltaí

- 22.64** I gcéatadán ard den sampa a scrúdaíodh sa dá oifig áitiúla, cinneadh nach raibh cásanna á dtarchur go dtí CODMU na Roinne de réir na treorach rannaí. Léirigh an fhoireann ag ceann de na hoifigí áitiúla nach raibh siad ar an eolas faoi na treoirlínte agus na himlitreacha ábhartha.

**Moladh 22.1:** Ba chóir don Roinn a chinntiú go bhfuil foireann sna hoifigí áitiúla eolach ar an treoir a eisítear agus go gcomhlíonann siad í. Go háirithe, ba chóir don Roinn nósanna imeachta a bheith acu chun monatóireacht a dhéanamh ar phleananna aisghabhála agus chun gníomh leantach a chinntiú i gcásanna ina scoirtear d'íocaíochtaí.

**Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta:** Aontaím. Atheisíodh treoirlínte ar aisghabháil ró-íocaíochta le deireanaí chuig gach bainisteoir rannáin mar aon le treoir go dtarraingeofaí aird na foirne ábhartha orthu arís. Cuireann an córas ODM modhanna ar fáil don fhoireann chun béim a chur ar chásanna ar ghá gníomh leantach nuair a scoirtear de phleananna aisghabhála.

- 22.65** Léirigh athbhreithnithe a rinneadh i rith an iniúchta nár comhlíonadh an próiseas aisghabhála a bhí leagtha síos i roinnt shuntasach cásanna. Chuirfeadh monatóireacht ar rátaí aisghabhála oifigí áitiúla agus cásanna tarchurtha go CODMU (ag oifig áitiúil) táscairí úsáideacha ar fáil don Roinn faoin méid a raibh treoir maidir le haisghabháil ró-íocaíochtaí á chomhlíonadh ag oifigí áitiúla. Níl anailís dá leithéid ar siúl faoi láthair.

**Moladh 22.2:** Ba chóir don Roinn monatóireacht a dhéanamh ar fheidhmíocht oifigí áitiúla lena n-áirítear rátaí aisghabhála fiachais agus rátaí tarchurtha cásanna chuig CODMU, sa chaoi go bhféadfaí dea-chleachtas uathu sin a raibh rátaí arda aisghabhála acu a roinnt leo siúd a raibh rátaí ísle aisghabhála acu.

**Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta:** Aontaím. Dúirt an tOifigeach Cuntasaíochta gur iarradh ar oifigí áitiúla cásanna a aithint ina bhfuil ró-íocaíochtaí agus nach bhfuil plean aisghabhála ann agus dea-chleachtais aisghabhála fiachais a aithint ina n-oifigí áitiúla.

- 22.66** Maidir le cásanna a tarchuireadh chuig CODMU i 2011, cinneadh cé gur éirigh leis an Aonad pleananna aisghabhála a aontú do bheagán thar aon cheathrú de luach an fhiachais ró-íocaíochta, ar an 31 Nollaig 2011, bhí níos lú ná 0.2% den fhiachas faighte ar ais maidir leis an gcúig chás déag ba mhó le fiacha iomlána de €800,000.

- 22.67** Níl aon chritéir leagtha amach a gcaithfear a shásamh sular féidir ró-íocaíocht a chealú nó a dhíscríobh. Tá nós imeachta faofa do chinntí chun ró-íocaíochtaí a chealú nó a dhíscríobh ach níl na hidirbhearta seo faoi réir athbhreithnithe bainistíochta, fiú ar bhonn samplach. I gcéatadán suntasach cásanna a athbhreithníodh i rith an iniúchta, bhí eolas neamhleor ar an gcomhad chun an cealú nó an díscríobh a fhíorú.

**Moladh 22.3:** Ba chóir don Roinn cur chuige caighdeánach, thar na hoifigí uile, a fheidhmiú maidir le cealú nó díscríobh fiach ró-íocaíochta. Ar a laghad ba chóir go mbeadh foirm chaighdeánach ann a thabharfadh mionsonraí ar an gcúlra agus ar an gcúis a bhí leis an gcinneadh, ar chóir don oifigeach ábhartha a chomhlánú agus a shíniú. Ba chóir don Roinn feidhmiú próisis faofa agus athbhreithnithe randamacha ón mbainistíocht a bhreithniú ar chinntí chun fiacha ró-íocaíochta a chealú nó a dhíscríobh.

**Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta:** Aontaím. Tá na treoirlínte do dhíscríobh ró-íocaíochtaí á scrúdú ag an Roinn agus tabharfar treoirlínte nuashonraithe chun críche i bhfómhar 2012.

- 22.68** Sa tréimhse 2007 go 2011, cuireadh thart ar 36% de ró-íocaíochtaí a taifeadadh i leith calaoise nó calaoise amhrasta. I 2011, cuireadh ró-íocaíochtaí arb ionann agus €35 milliún iad i leith calaoise. Ní fios an ráta aisghabhála a chuirtear i leith calaoise.
- 22.69** Tá céatadan na gcásanna calaoise ina dtugtar ionchúisimh ar aghaidh íseal, sa raon ó 2% go 3% de ghnáth. Dúirt an tOifigeach Cuntasaíochta go bhfuil sé d'aidhm ag an Roinn a chinntiú go dtugtar ionchúisimh ar aghaidh i gcásanna níos tromchúisí a bhfuil fianaise láidir calaoise iontu. Áirítear ar na cúinsí a chuireann an Roinn san áireamh agus í ag breithniú cibé ar chóir tús a chur le himeachtaí dlí ná fad na calaoise, méid na ró-íocaíochta agus aon teagmhais chalaoise leasa shóisialaigh roimhe seo.
- 22.70** Is é an córas Bainistithe Fiach Ró-íocaíochta (ODM) a tugadh isteach i 2006 an príomhchóras a úsáideann an Roinn chun ró-íocaíochtaí a bhainistiú. Teastaíonn forbairt ón gcóras chun bainistiú éifeachtach an fhiachais a chumasú.

**Moladh 22.4:** Ba chóir don Roinn an córas ODM a bhainistiú chun tóir éifeachtach ar fhiach ró-íocaíochta a cheadú agus eolas leordhóthanach a chur ar fáil le monatóireacht a dhéanamh ar an bhfeidhmíocht fhoriomlán rannach mar aon le feidhmíocht oifigí áitiúla aonair in aisghabháil ró-íocaíochta. Ba chóir don chóras ODM monatóireacht rátaí aisghabhála i leith na tréimhse ró-íocaíochta a taifeadadh, a eascú, iad á miondealú de réir fáth na ró-íocaíochta.

**Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta:** Aontaím i npáirt. Ó tugadh ODM isteach cuireadh go suntasach le cumas na Roinne a ró-íocaíochtaí a bhainistiú agus a thuairisciú. Tá an reachtaíocht a bhaineann le ró-íocaíochtaí casta, mar sin caithfidh an córas freastal do raon rialúchán agus riachtanas. Aithníonn an Roinn go dteastaíonn tuilleadh feabhsúchán agus is cuid d'éabhlóid bheartaithe an chórais iad a ndéanfar imscrúdú orthu sna míonna atá romhainn. Cuirfidh an t-imscrúdú seo san áireamh na saincheistean a thóg an tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste agus breithneoidh sé freisin indéantacht agus costas an chórais ODM a fhorbairt. Idir an dá linn, tá na gníomhartha seo a leanas á ndéanamh chun nósanna imeachta aisghabhála fiachais na Roinne a fheabhsú

- larradh ar gach úinéir scéime agus bainisteoir rannáin a chinntiú go raibh an fhoireann ar an eolas faoi threoirlínte bainistithe fiachais.
- larradh ar gach úinéir scéime agus bainisteoir rannáin a chinntiú go mbeadh feidhm leis an asbhaint uasta iomchuí i ngach cás ró-íocaíochta.
- Coinneofar le taifeadadh tráthúil ró-íocaíochtaí Liúntais Leasa Forlíontaigh trí bhainisteoirí rannáin.
- Déanfar nuashonrú ar threoirlínte do nósanna imeachta díscríofa do ró-íocaíochtaí.
- Scrúdófar monatóireacht lárnach oifigí áitiúla maidir leis an aisghabháil.